

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 5/2023 rd

Svar på skriftligt spørgsmål om vinsternas roll som drivkraft för inflationen

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørgsmål SS 5/2023 rd undertecknat av riksdagsledamot Veronika Honkasalo /vänst m.fl.:

Vilken är vinsternas andel av inflationen i Finland,

vilka bransch- och företagsspecifika skillnader förekommer det i ökningen av vinster under inflationen och

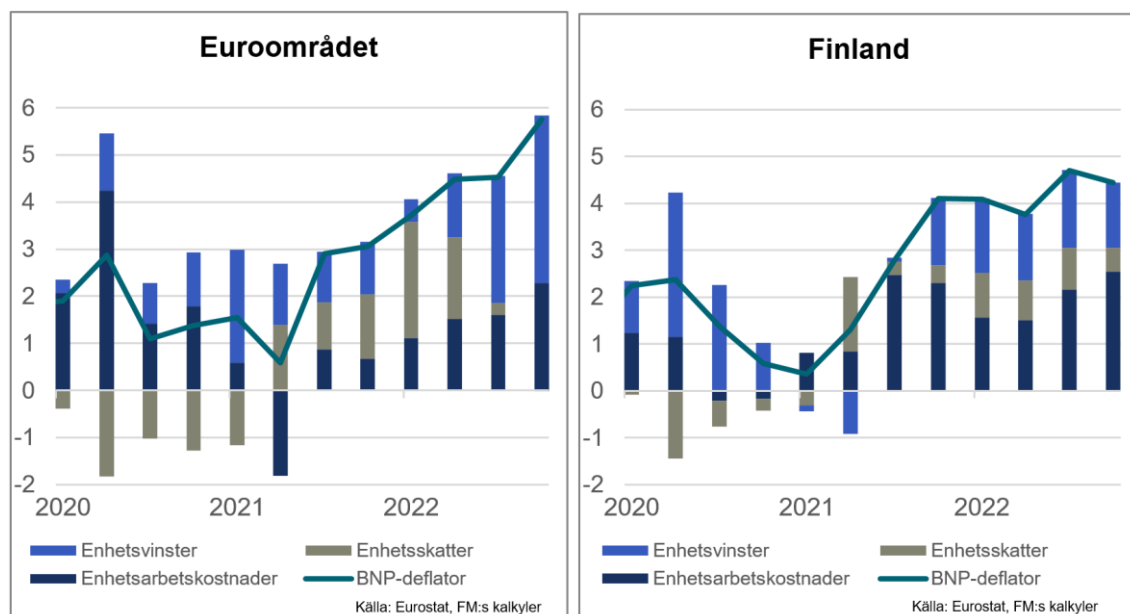
vilka metoder har det allmänna för att ingripa i en vinstdriven inflation?

Som svar på detta spørgsmål anför jag följande:

Att konsumentpriserna har ökat den senaste tiden är framförallt en följd av marknadens och politikernas reaktioner på coronakrisen och Rysslands anfallskrig mot Ukraina runt om i världen. Prisstegringen i Finland 2022 var den snabbaste sedan början av 1980-talet. År 2022 steg priserna till största delen till följd av de ökade energipriserna, men närmare slutet av året steg priset på nästan alla nyttigheter snabbt. Oron är att löneförhöjningarna som varit större än normalt förlänger prisstegringen på grund av den så kallade pris-lönespiralen. Under de senaste månaderna har debatten allt oftare gällt rollen av företagets ökade vinster som en drivkraft för inflationen.

Vilken andel de ökade arbetskostnaderna och vinsterna utgör av ökningen av priset på den inhemska produktionen kan bedömas med hjälp av en BNP-deflator. Deflatorsn visar priset på den producerade förädlingsvärdet brutto, det vill säga den mäter prisändringen i den inhemska produktionen, medan konsumentprisindexet beskriver prisutvecklingen för vissa konsumtionsnyttigheter. En ändring av BNP-deflatorsn kan delas in i ändringar av enhetsvinster, enhetsarbetskostnader och enhetsskatter.

Figur 1: BNP-deflator och dess bidrag till tillväxten, årsförändring %, effekt på år %-enh

Enligt denna indikator (figur 1) steg de inhemska priserna tydligt efter början av 2021 såväl i Finland som i hela euroområdet. Ifjol i Finland ökade BNP-deflatorn med 4,2 procent jämfört med året innan, medan ökningen under de tre föregående åren var i genomsnitt 1,8 procent. Motsvarande siffror för euroområdet var 4,6 procent och 1,9 procent.

I Finland bestod ökningen av BNP-deflatorn under denna period huvudsakligen av en ökning av enhetsarbetskostnader och enhetsvinster. Enhetsvinsternas andel var ifjol i genomsnitt en aning över en tredjedel av prisstegringen och enhetsarbetskostnadernas andel nästan hälften. Med andra ord hade enhetsarbetskostnaderna en större effekt på bildandet av det inhemska prstrycket än enhetsvinsterna. Effekten av de ökade vinsterna var emellertid klart större än under största delen av 2021. Vinsterna växte nästan lika snabbt under hela fjolåret, men takten avtog en aning mot slutet av året.

I euroområdet däremot framhävdes rollen som ökningen av vinsterna har mot slutet av 2022 och i slutet av året var vinsternas andel större än arbetskostnadernas. Detta har väckt debatt om vinsternas ökade roll. Effekten av arbetskostnaderna ökade enligt förväntan såväl i euroområdet som i Finland mot slutet av året. I Finland hade arbetskostnaderna dock en betydande effekt redan i slutet av 2021.

Använder man driftsöverskott brutto som indikator för vinster och granskar årsförändringens årsmedelvärden för 2022 framgår det att år 2022 i Finland ökade vinsterna i alla andra branscher förutom byggbranschen (klassificering: jordbruk, energi och övrig råvaruindustri, industri, byggnad, kontaktintensiva tjänster och all service). Tillväxten var snabbare än genomsnittet för de

tre föregående åren. Inom euroområdet ökade vinsterna i alla branscher enligt detta räknesätt och skillnaden till genomsnittet för de tre föregående åren var även större än i Finland. I Finland förekom de största vinsterna, jämfört med genomsnittet för de tre föregående åren, inom industrin, energiindustrin och kontaktintensiva tjänster. I euroområdet förekom de största vinsterna, jämfört med genomsnittet för de tre föregående åren, inom energiindustrin och kontaktintensiva tjänster. Emellertid förekom det skillnader mellan branscherna i fråga om när vinsterna ökade, vilket försvårar tolkningen av resultaten. Det förekommer också särskild osäkerhet i samband med de senaste uppgifterna för branscherna, eftersom de nationalekonomiska uppgifterna om vinster för 2022 är mycket preliminära. Dessutom är Finlands statistik över utvecklingen av driftsöverskottet brutto på branschnivå vanligtvis mer volatil än euroområdets.

Vinsterna steg först i Finland och mest inom industrin redan 2021. Detta skedde samtidigt som flaskhalsarna inom produktionen i världshandeln var som värst och därför förklaras största delen av ökningen sannolikt av det begränsade utbudet av varor samtidigt som efterfrågan var stor under pandemin. Inom industrin började tillväxten av vinsterna avta 2022 i och med att efterfrågan på varor minskade och kostnaderna fortsatte öka. Däremot pekar trenden för industrins vinster inom euroområdet fortfarande uppåt. Inom energiindustrin ökade vinsterna i såväl Finland som euroområdet år 2022, då en del företag gynnades av de höga energipriserna. I fråga om de kontaktintensiva tjänsterna förklaras de ökade vinsterna under de senaste åren av att uppdämningen av efterfrågan från pandemitiden gav vika. Inom övrig service ökade vinsterna mera måttligt och arbetskostnaderna ökade snabbare än vinsterna.

Det förekommer säkert stor variation mellan företagen inom branscherna i fråga om hur stora vinsterna är. Tillsviðare saknas det närmare information om branschernas interna skillnader, eftersom ämnet kräver företagsspecifika uppgifter.

Det allmänna primära metod att upprätthålla prisstabilitet är penningpolitiken. Detta är det primära målet och huvuduppgiften för den penningpolitik som Europeiska centralbanken (ECB) driver. I och med att Finland är en del av euroområdet är det ECB, inte Finlands regering, som bär huvudansvaret för att bekämpa inflationen. Penningpolitiken bör dock vara densamma oavsett om prisstegringen beror på ökade löner eller ökade vinster.

Utöver penningpolitiken har det allmänna även metoder för att ingripa i ökningen av konsumentpriserna, oberoende om det handlar om vinstdriven inflation eller annan inflation. Finanspolitiken bör dock stödja ECB:s penningpolitik. En stramare finanspolitik till exempel genom att öka beskattningen eller skära ned på statens utgifter minskar den totala efterfrågan och pristrycket på marknaden avtar.

Andra metoder att dämpa inflationen är olika prisregleringar och övervakning av vinster. Med dessa ingriper man dock i marknadens prissignal och företagets incitament. Ett pristak begränsar företagets möjlighet att överföra de ökade produktionskostnaderna på priserna och företagets

vinster minskar. Att begränsa vinsterna, till exempel genom att strängare beskatta ”överstora” vinster, kan minska företagets incitament att investera och skapa innovationer, vilket kan leda till en svagare ekonomisk tillväxt och högre priser i framtiden. Denna typ av metoder lämpar sig bäst för noggrant övervägda enskilda fall i exceptionella situationer.

Att det förekommer förändringar i företagets vinster är inget nytt fenomen. Enligt ekonomisk teori är det normalt att de som har knappa resurser och använder dem effektivast även har större vinster. Företagen gynnas av att marknadspriserna stiger, medan de egna produktionskostnaderna inte stiger lika mycket som andras. I en sådan situation finns det inget behov av att ingripa i de ökade vinsterna, såvida de knappa resurserna inte är en följd av exceptionella händelser, såsom de nuvarande problemen på utbudssidan på grund av pandemin och kriget. Till exempel windfall-skatten, det vill säga lagen om tillfällig skatt på vinster inom elbranschen och sektorn för fossila bränslen (363/2023), som infördes på våren strävade efter att skära ned i företagsvinsterna inom elbranschen som följde efter det ökade marknadspriset på el.

Vinsterna varierar även vanligtvis enligt konjunkturen. Tillfälliga vinstökningar då inflationen tilltar är att förvänta sig om det dröjer innan lönerna börjar stiga efter en prisstegring. I detta fall bidrar prisstegringen först till att vinsterna ökar, men vinsterna minskar när prisstegringen avtar och ökningen av lönerna tilltar. Även detta är normal marknadsutveckling och kräver inte extra åtgärder.

Däremot grumlar en hög och snabbt stigande inflation till prissignalerna till marknaden, vilket kan göra det möjligt att företagets priser stiger mer än normalt. Företagen kan bedöma den slutliga ökningen av produktionskostnaderna fel, vilket syns som ökade vinstmarginaler. Det är även möjligt i och med att efterfrågan ökar och människor vet att priserna kommer att öka, att det blir lättare för företagen att höja sina priser mer än vad som behövs på grund av de ökade produktionskostnaderna. Detta är ofördelaktigt med tanke på ekonomin och utgör en motivering till att eftersträva en stabil och låg inflation genom penningpolitiken.

På marknaden kan i princip också ha skett strukturella förändringar som kan bidra till att vinsterna ökar. Detta är ofördelaktigt för ekonomin och det är skäl att förbättra verksamheten på marknaden genom politiska åtgärder. I en sådan situation kan till exempel främjande av konkurrensen genom fungerande lagstiftningsreformer vara till hjälp. Det är dock inte möjligt att fastställa strukturella förändringar på basis av enskilda år, utan det krävs uppgifter från en längre tid. I uppgifterna finns heller inte särskilda faktorer som man kan anta ha ändrat marknadens verksamhet på något väsentligt sätt under de granskade perioden.

Dessutom kan de ökade vinsterna som framgår av statistiken även bero på problem med statistikföringen. Globalt sett har vinsterna ökat de senaste åren, eftersom omsättningen har ökat snabbare än lönerna. Svar på frågan i vilka länder och i synnerhet inom vilka branscher vinsterna egentligen

ökat fås först när statistikbasen kompletteras. De nu tillgängliga uppgifterna, i synnerhet för 2022, är fortfarande preliminära.

Ökningen av företagens vinster torde jämnas ut och avta i år då den långsammare ekonomiska tillväxten gör det svårare för företagen att höja priserna och de ökade lönerna åter på de ökade vinsterna. Energibolagens prissättningskraft minskar i och med att energiutbudet har ökat. Däremot avtar inflationen i allmänhet, då trycket från efterfrågan minskar vid recession och åtstramade finansieringsförhållanden. Dessutom har ökningen av lönerna i ett historiskt perspektiv lett till en mindre ökning av marginalerna och tynger sannolikt särskilt servicens täckning även nu. Enligt finansministeriets konjunkturprognos kommer prisstegringarna i Finland att avta i år och lönerna kommer att stiga klart mer än vad man är van med.

I ljuset av ovan presenterade uppgifter finns det för närvarande inte något motiverat ytterligare behov för att det allmänna ingriper i marknadens verksamhet på grund av företagens ökade vinster. I Finland har de ökade arbetskostnaderna haft en större effekt på det inhemska pristrycket än de ökade vinsterna. Ökningen av vinsterna är inte lika stor som i euroområdet och ökningen väntas avta i år. Utvecklingen av vinsterna förutsätter dock kontinuerlig uppföljning och ytterligare analys på samma sätt som för löneutvecklingen. Om vinster fortsätter växa kan det finnas anledning att ingripa i marknadens verksamhet.

De slutsatser om vinstutvecklingen som framförs i detta svar baserar sig på kalkyler som upprättats för de kvartalsvisa nationalräkenskaperna. Man bör förhålla sig med reservation till resultaten, eftersom bokslutets förädlingsuppgifter för 2022 för närvarande baserar sig på uppgifter om omsättning/försäljningsvolym och rena uppskattningar av insatsförbrukningen. De första mer tillförlitliga uppgifterna om insatsförbrukningen och således vinsterna kommer att finnas i publikationen av årsräkenskaperna i juni och uppgifterna preciseras även efter detta. Även statistiken för euroområdet som använts här och i ECB:s utredning kommer att preciseras.

Helsingfors 24.5.2023

Finansminister Annika Saarikko